



Bil användning och parkering

Rekommendationer till arbetsgivare

PM med slutsatser från projektet *Klimatsmarta tjänsteresor*.
Projekt finansierat av Västra Götalandsregionen.
Denna PM ingår i en serie med tre PM.

Författare: Mats-Ola Larsson, Helena Lundström, Martin Persson
Finansiering: Västra Götalandsregionen
Rapportnummer C 692
ISBN nummer 978-91-7883-400-6

Denna PM ingår i en serie om tre.
© IVL Svenska Miljöinstitutet 2022
IVL Svenska Miljöinstitutet AB, Box 210 60, 100 31 Stockholm
Tel 010-788 65 00 // www.ivl.se
Rapporten har granskats och godkänts i enlighet med IVL:s ledningssystem

Projektet Klimatsmarta tjänsteresor

Denna PM är ett delresultat av projektet *Klimatsmarta tjänste- och arbetsresor* som finansierats av Västra Götalandsregionen 2021-2022. Inom projektet har hanteringen av tjänste- och arbetsresor studerats för Västra Götalandsregionen, Länsstyrelsen, Göteborgs Universitet och Chalmers. De är stora arbetsgivare som har en viktig roll att fylla för att kunna påverka de val som medarbetare gör för sina resor. Intervjuer har också gjorts med leverantörer av resebyråttjänster och hyrbilstjänster.

Projektet har haft som målsättning att bidra till minskad miljöbelastning från tjänste- och arbetsresor genom att utvärdera de undersökta organisationernas resepolitices och medverka till en tydligare förankring, hantering och beställning av resor inom de fyra organisationerna.

En målsättning var också att sprida erfarenheter från projektet till en större krets av arbetsgivare. Tre PM har tagits fram med vägledning och rekommendationer. Innehållet i dessa PM baseras på resultaten från de fyra organisationerna, men också på resultat från andra studier och rapporter.

I serien finns ytterligare två PM.

- Distansarbete och resfria möten
- Tidsanvändning och resebyråttjänster

Bilansvändning vid tjänsteresor och arbetspendling

Pandemin har lärt oss att en stor mängd arbetsuppgifter och möten kan utföras på distans och via resfria möten. Som en konsekvens har det långväga resandet minskat kraftigt. Även om man kan förvänta sig en viss återgång till de resmönster och beteenden som rådde före pandemin, kommer troligen en del positiva effekter att kvarstå. Det finns flera exempel på arbetsgivare som har aviserat att man även fortsättningsvis avser att minska resandet med flyg kraftigt.¹

För bilresor syns inte samma storskaliga nedgång men en tydlig minskning kunde noteras. Många arbetsuppgifter förutsätter helt enkelt en fysisk närvaro; inspektioner, service av installationer, leverantörmöten, hembesök från vårdpersonal, personliga möten kopplat till personalvård med mera. Men även hemarbete kommer troligen kunna öka som ett resultat av nya vanor och riktlinjer.

Miljöstyrande policy

Nuvarande praxis bland företag och myndigheter som vill miljöstyra bilansvändningen i tjänst kan sägas utgå från en trestegsmodell som bygger på följande steg:

1. Utvärdera möjligheten om arbetsuppgiften kan utföras på ett sätt så att en bilresa kan undvikas, exempelvis genom resfria möten, resor med kollektivtrafik, samåkning eller med tjänstecykel.
2. Givet att en bilresa måste genomföras så är förstahandsvalet att personalen ska använda hyr- eller poolbilar.
3. I de fall som arbetsgivaren inte kan tillhandahålla ett fordon tillåts de anställda att använda den privata bilen för tjänsteresan.

Alla fyra organisationer som ingått i studien har en tydlig policy för användning av privat bil i tjänst. Se figur nedan. Men det är inte lika tydligt att övergripande policyer tas vidare i tydliga riktlinjer för enskilda beslut. PM:et innehåller förslag till hur denna typ av frågor kan hanteras hos arbetsgivare.

Tabellen visar ett urval av policys, riktlinjer och rutiner som kan användas för att miljö-styra tjänsteresandet, och hur de tillämpas i fyra studerade organisationer

| Förekomst av policy, riktlinje, rutin | Organisation 1 | Organisation 2 | Organisation 3 | Organisation 4 |
|--|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Policy finns för användning av privat bil i tjänst | Ja | Ja | Ja | Ja |
| Rutiner och lösningar finns för minimering av privat bil i tjänsten | Delvis | Delvis | Ja | Delvis |
| Marknadsmässig prissättning av p-platser | Ja | Delvis | Delvis | Nej |
| Incitament för att minimera antalet pendlingsresor med bil | Ja | Nej | Delvis | Nej |
| Rutiner finns för uppföljning av resande (<i>både organisation och anställd</i>) | Ja | Delvis | Delvis | Delvis |
| Fysiska åtgärder genomförs som stödjer cykelpendling | Ja | Ja | Ja | Ja |

¹ Svenska Dagbladet. *Företag ställer om – drar ned på flygresor*. Tillgängligt på <https://www.svd.se/a/qWVlZ/foretagen-staller-om-drar-ner-pa-flygresor> 2022-05-20.

Hyrbilar och bilpoolstjänster

Genom att tillhandahålla hyrbilar och bilpoolstjänster kan en arbetsgivare minska sina behov av att själva köpa eller leasa bilar och hantera dessa. Det kan ge effektivitetsvinster och bilarna som tillhandahålls är nya med bra miljöprestanda. Det är också ett sätt att minska användandet av privat bil i tjänst.

Bilar i uthyrningsverksamhet och pooler är i normalfallet publikt tillgängliga och tillgängliggörs därmed för fler grupper och under fler timmar. De kan exempelvis nyttjas av företag under arbetsdagen och av privatpersoner på kvällarna. På systemnivå ger det ett bättre nyttjande av material till fordon och minskar behovet av ytor till parkering.

Det finns få studier som undersökt sambandet mellan bilpool och minskat resande på arbetsplatsen. Men uppskattningar antyder att en bilpool kan minska arbetsplatsens resor med cirka 10 procent.² Det sker genom att anställda tenderar att planera sina resor bättre när bilarna är delade.

Rekommendationer för hyrbil och bilpool

Nedan ges några förslag på riktlinjer som kan ge vägledning och styrning kring användningen hyrbil- och bilpool.

- Första steget är att undersöka vilka fordon och transportbehov som lämpar sig för hyrtjänster och poolbilar, och vilka behov som bör hanteras med fordon som arbetsgivaren ensam förfogar över. De resor som utförs med privatägda bilar bör styras till ett minimum.
- Vid upphandling av hyrbil eller bilpool kan tjänsteleverantören hjälpa till att hitta upplägg som ger en bra tillgänglighet till bilar. Behoven bör följas upp och uppdateras regelbundet.
- De bilar som hyrs ska vara så miljöanpassade och trafiksäkra som möjligt. Var dock observant på att inte endast tillhandahålla eldrivna fordon i pooler där eldrift skulle kunna begränsa användbarheten. För merparten av transportbehoven fungerar dagens elbilar bra och har god räckvidd. Men alla bilar måste vara funktionella, eftersom risken annars är att användarna undviker poolbilar och istället går över till privatägd bil.
- Digitala lösningar som ersätter fysiska nycklar främjar flexibilitet och bidrar till ökad tillgänglighet för användarna.
- Vid användning av fordonspooler kan öppna och halvöppna pooler eftersträvas. Det ger bättre tillgänglighet för kringliggande verksamheter och bostäder. Det kan också öka kundunderlaget och ge tillgång till pooler på fler ställen, eller med fler fordon.

²Trafikverket, 2006.

https://bransch.trafikverket.se/contentassets/8cdd93f93bd84c90a0c3f406110bc313/hallbara_rad_for_bilpool_ver_2.pdf?id=104883

Privat bil i tjänst

Att anställda använder den egna bilen för företagets transportbehov är vanligt. Uppemot 1,5 miljoner svenskar får ersättning av arbetsgivaren för att de någon gång under året använder den privata bilen i tjänsten.³

Vikten av att förtydliga med riktlinjer

Många organisationer har en miljöanpassad och tydlig policy. Där beskrivs en allmän princip för de miljöval som ska göras vid resor i tjänsten. I praktiken görs dessa val när medarbetarna står inför olika valsituationer. Då uppstår olika dilemman.

– *Ska jag verkligen åka kollektivt?* Det tar mer arbetstid i anspråk än att köra bil.

– *Varför ska jag låta bli att använda min privata bil i jobbet?* Det är mycket smidigare och enklare än att boka hyrbil som måste planeras i förväg.

En policy behöver förtydligas i riktlinjer som vägleder. Annars riskerar följsamheten bli låg. Medarbetarna behöver veta hur man förväntas agera. Det bör också vara tydligt att man inte i praktiken kan välja fritt.

Om det inte görs någon återkoppling om medarbetare regelbundet avviker från regelverket, eller inte får några konsekvenser, så riskerar policyn att bli till en allmänt välvillig formulering utan praktisk betydelse. Det kan dessutom urholka trovärdigheten i miljöarbetet.

Riktlinjer för resor med bil i tjänsten

För att följa användandet av privat bil i tjänst kan statistik tas ut från ekonomisystemet om ersättning för privatbil i tjänst. Data om körsträckor för bilar i organisationen, hyrbilar, poolbil etcetera kan samlas in. Om möjligt är det bra att dela upp data på reseslag (flyg/tåg/bil), resmål och enhet/grupp som utfört resan. Om man vill följa miljöpåverkan mer noggrant kan det också vara värdefullt att samla in data om åtgången av drivmedel där det är möjligt. Det kan vara en god idé att informera miljö- eller ekonomiansvariga om resandet och hur väl resandet följer riktlinjer och rekommendationer.

Nedan ges några förslag på riktlinjer som kan vägleda och styra användningen av privat bil och bil som arbetsgivaren tillhandahåller.

- När anställda använder bil i tjänsten ska sådana resor i första hand göras med bil som arbetsgivaren tillhandahåller (företagsbil, servicebil, poolbil, hyrbil etcetera).
- Om arbetsgivaren tillhandahåller tjänstebilar som är öppna för flera användare (poolbil) ska dessa kunna bokas i förväg.
- Tjänsteresa med privatägd bil ska i normalfallet endast accepteras i de fall arbetsgivaren inte tillhandahåller bil.

³ Tjänstebilsfakta, 2022

- Specificera vilka typer av vanligt förekommande resor där privat bil kan användas, eller vilka personalgrupper som förväntas använda privat bil. Ta gärna fram konkreta exempel eller schabloner för vilken typ av resor där det är tillåtet eller lämpligt att använda privat.
- Godkänn inte regelmässigt reseräkningar med privat bil om de avser resor där riktlinjerna säger att arbetsgivarens bil ska användas. Var tydlig med vem som godkänner reseräkningar. Ge atteraren ett ansvar för att räkningar som godkänns ligger i linje med riktlinjerna. Så länge en anställd får betalt för att använda privat bil kan det utgöra en drivkraft att fortsätta använda privat bil. Det kan också ses som en bekräftelse på att valet av privat bil är acceptabelt även i de fall valet inte följer riktlinjerna. Att inte utbetala reseersättning för privat bil i de fall som arbetsgivarens bil ska användas är ett effektivt styrmedel för att få högre efterlevnad.
- Det är att föredra om anställda inte själva avgör när privat bil är lämpligaste valet. Annars finns en risk att personliga avvägningar i högre utsträckning utgår från bekvämlighet och personliga värderingar, och i lägre utsträckning utgår från organisationens värdering.
- Det bör finnas flexibilitet i systemet och möjligheter att göra avsteg. Alltför detaljerade eller oflexibla riktlinjer riskerar att motverka sina syften. De kan vara svåra att efterleva eller få alltför låg acceptans. Ju tydligare vägledning som kommer till uttryck i riktlinjerna, desto högre sannolikhet att reglerna accepteras och följs. Det kan exempelvis handla om resor från bostad till tjänsteuppdrag där det blir en lång omväg att hämta poolbil vid arbetsplatsen.
- Använd exempel. Följ upp. Justera när det behövs.

Parkering

Om parkering är billig och lättillgänglig så ökar incitamenten att välja bil till arbetet. Det är väl belagt i forskning att parkeringen har stor betydelse för val av färdmedel för den som har möjlighet att välja mellan kollektivtrafik, cykel och bil. En viktig del i miljöarbetet är en miljöstyrande parkeringspolicy. Det innebär att arbetsgivaren inte ska erbjuda subventioner för parkering och så långt möjligt avstå från att tillhandahålla förbetalda månadskort eller årskort. Prisnivåer bör ses över regelbundet och justeras efter rådande marknad.

Viktiga inslag i en miljöstyrande parkeringspolicy

- En miljöstyrande parkeringspolicy ska främja hållbara transportsätt.
- Om arbetsgivaren tillhandahåller parkeringen ska parkeringsavgifterna vara marknadsmässiga.
- Erbjud inga rabatter för månads- eller årsparkering. Det styr den anställda mot bilåkning genom att parkeringen är förbetald.

- Om arbetsgivaren tillhandahåller laddning till bilar ska prissättningen vara marknadsmässig även för sådana tjänster.
- Erbjud om möjligt väderskyddade cykelparkeringar med möjlighet till ramlåsning.

Förmåns- och personalbilar

Förmånsbeskattad tjänstebil och så kallade personalbilar är olika sätt för arbetsgivaren att ge den anställda tillgång till bilar med förmånliga villkor. Lägre kostnader och bättre tillgång till bil leder generellt sett till högre bilanvändning och försämrade incitament att resa hållbart. Grundpremissen bör vara att inte subventionera och uppmuntra bilanvändning. Denna rekommendation omfattar inte bara bilar med förbränningsmotor utan inkluderar även laddhybrider och rena elbilar. Även bilar med eldrift kräver naturresurser och bidrar till trafikbuller, trängsel och trafikolyckor.

Däremot kan det finnas skäl att tillhandahålla förmånsbeskattade tjänstebilar till anställda med stora behov av bil i tjänsten där man inte kan tillgodose bilbehovet på andra sätt. Det kan vara ett bättre sätt än att låta anställda använda privat bil mycket. I sådana fall bör löneavdrag och ersättningsnivåer utformas på sådant sätt att den anställdes privata bilkörning inte subventioneras jämfört med att äga motsvarande bil privat.